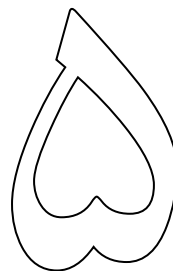

نظریه نقشه ادراکی و سیاست هسته‌ای دولت یازدهم

دانیال رضاپور*

سید امیر نیاکوئی**

danyalrezapoor@gmail.com

niakoe@gmail.com

تاریخ تصویب: ۹۵/۸/۲۰

* دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل دانشگاه گیلان

** دانشیار علوم سیاسی دانشگاه گیلان

تاریخ دریافت: ۹۵/۳/۱۰

فصلنامه روابط خارجی، سال نهم، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۶، صص ۱۶۴-۱۳۵.

چکیده

نیل به مقاصد سیاسی، امنیتی و اقتصادی، همواره از مهم‌ترین اهداف کشورها در تدوین و اعمال سیاست خارجی بوده است. برای تحصیل این مقاصد، کشورها به طور سنتی نوعی دیپلماسی مبتنی بر رویکردها و ابزارهای سیاسی، نظامی و اقتصادی را در پیش گرفته‌اند. با وجود این در نیمه دوم سده بیستم با شکست جریان اصلی روابط بین‌الملل در پیش‌بینی اتفاقات ناشی از فروپاشی شوروی، رویکردهای روانشناسی سیاسی به‌عنوان رویکردی فرعی برای تحلیل مسائل بین‌المللی مطرح شدند. نقشه ادراکی به‌عنوان یکی از ابزارهای روانشناسی سیاسی که مبدع آن را می‌توان (رابرت اکسلرود) نامید، راهی برای بازنمایی گفته‌های شخص در مورد قلمرویی محدود (مثلاً یک مشکل سیاستگذاری) است. این نقشه برای دریافت ساختار دعاوی علی و رسیدن به پیامدهایی که از این ساختار نشئت می‌گیرند، طراحی می‌شود. با بررسی نقشه ادراکی دکتر روحانی از طریق سخنرانی‌ها و مکتوبات موجود، پرسش اصلی این پژوهش چنین مطرح می‌شود که رویکرد آقای روحانی نسبت به حل و فصل مسائل هسته‌ای ایران چگونه بوده است؟ یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که نگرش حقوقی و دیپلماتیک دکتر حسن روحانی به مسائل بین‌المللی، باعث درک مسئله هسته‌ای ایران به‌عنوان یک موضوع حقوقی بین‌المللی شده که با پیروی از چهارچوب قوانین نهادینه شدن بین‌المللی و با همراهی کشورهای که منافع مستقیم در ایران دارند، می‌توان آن را از طریق دیپلماتیک و براساس حفظ مصالح کشور به موفقیت رساند.

واژه‌های کلیدی: نقشه ادراکی، حسن روحانی، پرونده هسته‌ای، تحلیل سیاست خارجی، دولت یازدهم

مقدمه

پرونده هسته‌ای ایران با فراز و نشیب‌های بسیاری همراه بوده است و در دوره‌های مختلف، موضع‌گیری‌های قدرت‌های بزرگ نسبت به آن متفاوت بوده است. ایران نیز اگر چه همواره بر حق خود برای دستیابی به چرخه سوخت هسته‌ای تاکید ورزیده است، اما نسبت به واکنش‌های قدرت‌های بزرگ استراتژی‌های مختلفی را انتخاب کرده است. اولین جرقه‌های حرکت ایران برای دستیابی به فناوری هسته‌ای را باید در همکاری هسته‌ای غیرنظامی ایران و آمریکا در سال ۱۹۵۷ جست‌وجو کرد. در آن زمان دولت آیزنهاور، رئیس‌جمهور وقت آمریکا تلویحا پذیرفت که به خاطر حفظ منافع آمریکا، ایران می‌تواند تحت محدودیت‌هایی هسته‌ای شود. در سال ۱۹۵۸، ایران به عضویت آژانس بین‌المللی انرژی هسته‌ای درآمد و راکتور ۵ مگاواتی در تهران، توسط آمریکا راه‌اندازی شد (بصیری و قاسمی، ۱۳۸۶: ۱۰۶). با پیروزی انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی، وقفه‌ای جدی در برنامه‌های هسته‌ای ایران پدید آمد. پس از پایان جنگ تحمیلی، ایران فرصت یافت تا نسبت به سامان دادن طرح‌های معلق مانده اقدام نماید. از جمله مهمترین این طرح‌ها پروژه ساخت نیروگاه اتمی بوشهر بود. در این راستا بعد از ابراز علاقه پوتین برای شرکت در پروژه‌های عمرانی در ایران، روسیه همکاری برای ادامه ساخت نیروگاه اتمی بوشهر را آغاز کرد (متکی، ۱۳۸۹). در این میان، مقامات و رسانه‌های غرب به ویژه آمریکا و صهیونیست‌ها از سال‌ها قبل و از دوران جورج بوش پسر، بر این مسئله اصرار می‌ورزیدند که دولت ایران در پی توسعه فناوری و دستیابی به سلاح هسته‌ای است. وقوع حوادث تروریستی ۱۱ سپتامبر و تاثیرات آن بر روابط

غرب با جهان اسلام، تاثیر شگفتی بر ایران‌هراسی و اسلام‌هراسی در مجامع بین‌المللی داشت و طرح مسائل واهی مثل ساخت سلاح هسته‌ای، می‌توانست این هراس را در مجامع بین‌المللی دو چندان کند (روحانی، ۱۳۹۰: ۱، ۲). خبرگزاری رویترز تاکید کرد که با وجود کارشکنی‌ها در به سامان رسیدن نیروگاه بوشهر، تا قبل از گزارش سازمان منافقین، حساسیت‌های چندانی در جامعه جهانی نسبت به موضوع هسته‌ای ایران وجود نداشت. حساسیت‌ها از آگوست ۲۰۰۲، زمانی که منافقین اقدام به انتشار گزارشی درباره وجود تاسیسات غنی‌سازی نطنز و آب سنگین اراک نمودند، برانگیخته شد (Reuters, 2008). در واقع بحران هسته‌ای ایران با گزارش محمد البرادعی به نشست ۲۶ خرداد ۱۳۸۲ شورای حکام آژانس بین‌المللی انرژی آغاز شد. مدیرکل آژانس، ضمن اعلام کوتاهی ایران در گزارش کردن برخی از فعالیت‌های هسته‌ای خود و لزوم برخورد مثبت برای جبران این کاستی‌ها، از ایران خواست پروتکل پیوست ۲+۹۳ را امضا کند. شورای حکام نیز در پایان نشست خود در ۲۸ خرداد ۱۳۸۲، ایران را به علت عدم اعلام پاره‌ای از فعالیت‌ها و برنامه‌های هسته‌ای سرزنش کرد و از این کشور خواست پروتکل را امضا کند.^(۱) پس از این مقطع زمانی، پرونده هسته‌ای ایران به موضوعی بین‌المللی تبدیل شد و همواره در رأس مسائل بین‌المللی میان ایران و غرب قرار گرفت. در رابطه با مسئله هسته‌ای ایران و سیاست‌های مختلف داخلی و بازتاب‌های بین‌المللی آن، آثار چندی به رشته تحریر درآمده است.

دهقانی فیروزآبادی و عطائی (۱۳۹۳) در مقاله‌ای به نام "گفتمان هسته‌ای دولت یازدهم" تحلیل نموده‌اند که انتخابات ریاست جمهوری خردادماه ۱۳۹۲، منجر به تحول گفتمانی در موضوع هسته‌ای ایران شده است. در این انتخابات حسن روحانی به عنوان حامل گفتمان اعتدال یا اعتدال‌گرایی، توانست نظام معنایی حاکم بر این گفتمان را عمومیت بخشیده و آن را هژمونیک نماید. تحلیل گفتمان هسته‌ای دولت یازدهم نشان می‌دهد این گفتمان با دال مرکزی تعامل سازنده، به جهت برخورداری از عوامل سیاسی بیشتر، فعال‌تر و منسجم‌تر، به کارگیری فرایندهای طرد و برجسته‌سازی، میزان دسترسی بالا و اعتبار بیشتر نسبت به سایر

گفتمان‌های رقیب، توانست هژمونیک شود (فیروزآبادی و عطائی، ۱۳۹۳).

امیدی (۱۳۹۳) در مقاله خود با عنوان "برسازی امنیتی پرونده هسته‌ای ایران" بر آن است با توجه و تمرکز بر ساختارهای رسانه‌ای کشورهای غربی و نگاه و برداشت آنها به موضوع هسته‌ای و دلایل برساخته شدن این نگاه و ذهنیت، به فهم کنش و تصمیمات آنها در مذاکرات مربوطه بپردازد. از این‌رو در این تحقیق به شناسایی ساختارهای رسانه‌ای این کشورها در دو سطح رهبران و جامعه پرداخته و نتیجه گرفته شده که ساختارهای رسانه‌ای، برداشت‌ها و ذهنیت‌های متفاوت دو کشور مانع از دستیابی به توافق در مذاکرات پرونده هسته‌ای ایران شده است (امیدی، ۱۳۹۳). سیداصغر کیوان حسینی (۱۳۹۲) در مقاله‌ای با عنوان "توازن‌طلبی نرم اروپایی با امریکا در پرونده هسته‌ای ایران" به بررسی رفتارهای تقابل‌گرایانه اروپا در برابر امریکا در دوران جنگ سرد و پس از آن پرداخته و سپس با تاکید بر پرونده هسته‌ای ایران، انگیزه‌ها و سازوکارهای توازن‌طلبی نرم اروپایی در مقابل امریکا را توصیف و تحلیل می‌کند (کیوان حسینی، ۱۳۹۲).

حسن روحانی (۱۳۹۰) در کتاب خود با عنوان "دیپلماسی هسته‌ای و امنیت ملی" نیز به سیر چالش‌های موضوع برنامه هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران می‌پردازد، ولی در عین حال موضوعات متعددی پیرامون ساختار تصمیم‌گیری در کشور را هم مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهد. نحوه گردش اطلاعات در دستگاه‌های سیاست خارجی و امنیت ملی، فرایند تصمیم‌سازی، چگونگی برداشت و ادراک از اطلاعات، پیش‌داوری‌ها و گرایش‌های جناحی، ورود افراد ناآشنا به جزئیات و پیچیدگی‌های موضوعات سیاست خارجی و امنیت ملی از جمله مباحثی هستند که تنها پروسه‌های فهم و ادراک و تصمیم‌سازی در مسائل کلیدی و خطیر ملی را بعضاً به معضلات جدی تبدیل می‌کنند (روحانی، ۱۳۹۰).

بررسی پژوهش‌های انجام گرفته حاکی از آن است که بیشتر آثار منتشره در مورد مسئله هسته‌ای، تبیینی تاریخی بوده و از نقش افراد تصمیم‌گیرنده و ویژگی شخصیتی و ادراکی این افراد غفلت ورزیده است. از این‌رو این پژوهش با توجه

به عدم بررسی سیاست‌های هسته‌ای دولت یازدهم از منظر نظریه‌های ادراکی، با تمرکز بر افکار و چهارچوب‌های ذهنی و شناختی حسن روحانی به واکاوی سیاست‌های هسته‌ای دولت یازدهم می‌پردازد. در واقع در این پژوهش سعی شده است یک تحلیل روانشناختی از مسائل هسته‌ای ایران با توجه به رویکرد حسن روحانی نسبت به حل و فصل مسئله هسته‌ای ارائه شود. با بررسی نقشه ادراکی حسن روحانی از طریق سخنرانی‌ها و مکتوبات موجود، پرسش اصلی این پژوهش چنین مطرح می‌شود: رویکرد آقای روحانی نسبت به حل و فصل مسائل هسته‌ای ایران چگونه بوده است؟ فرضیه پژوهش این است که سوابق تحصیلی فقهی-حقوقی، محیط تربیتی آرام خانوادگی و حوزوی، و سوابق سیاسی-دیپلماتیک روحانی، باور به حل و فصل مسائل بین‌المللی از جمله پرونده هسته‌ای را از طریق دیپلماسی و چهارچوب‌های قانونی نهادگرایانه شکل داده است. سازماندهی مقاله به گونه‌ای است که بعد از مروری مختصر بر رویکردهای مختلف تحلیل سیاست خارجی و ابزار نقشه ادراکی، فعالیت حسن روحانی در ارتباط با پرونده هسته‌ای ریاست جمهوری (۱۳۹۴-۱۳۹۲) تحلیل محتوا می‌شود.

۱. رویکردهای مختلف تحلیل سیاست خارجی

تحلیل سیاست خارجی به دلیل تمرکز انحصاری اولیه بر رفتار واقعی در روابط بین دولتی و همچنین انگیزه هنجاری‌اش به عنوان یک حوزه مطالعاتی مجزا در چهارچوب رشته روابط بین‌الملل توسعه یافت (آران و آلدن، ۱۳۹۳: ۹). ایده اصلی نهفته در مطالعه تحلیل سیاست خارجی، منازعه فکری ساختار و کارگزار است. دانشمندان تحلیل سیاست خارجی نیز مانند سایر شاخه‌های علوم اجتماعی، بر این اساس که برای عوامل ساختاری (محدودیت‌های ناشی از ساختار نظام بین‌الملل) و عوامل انسانی (نقش انتخاب‌های افراد در شکل‌دهی به نظام بین‌الملل) در تحلیل تصمیم‌های سیاست خارجی و محیط‌های تصمیم‌گیری چه میزان وزن و اعتبار قائل‌اند، به مجموعه‌های مختلفی تقسیم می‌شوند. با این حال تمرکز رشته تحلیل سیاست خارجی بر فرایند تدوین سیاست خارجی، نقش تصمیم‌گیرندگان و ماهیت انتخاب در سیاست خارجی باعث شده که در مقایسه با رشته روابط

بین‌الملل (حداقل تا چرخش سازه‌انگاری در دهه ۱۹۹۰)، بر عاملیت انسانی تاکید بیشتری شود (آران و آلدن، ۱۳۹۳: ۱۰).

از این‌رو تحلیل سیاست خارجی به بررسی انگیزه‌ها و سایر عوامل موثر بر رفتار بازیگران بین‌المللی به ویژه دولت‌ها می‌پردازد. این کار با تاکید زیاد روی فرایند تصمیم‌گیری انجام می‌شود تا ابتدا پشت صحنه روایت‌های رسمی درباره فرایندهای حکومت و مدیریت دولتی روشن شود. در این رهگذر، این فرضیه به آزمون درمی‌آید که نتیجه و برون‌داد سیاست خارجی را تا حدودی ماهیت فرایند تصمیم‌گیری تعیین می‌کند. از این‌رو تحلیل سیاست خارجی باید باز، مقایسه‌ای، مفهومی و بین رشته‌ای باشد و مرز میان امور داخلی و خارجی را درنوردد. تحلیل سیاست خارجی باید تحلیلی یعنی آزاد و بدون جانبداری و پیش‌داوری باشد، ولی نباید اثبات‌گرایانه یعنی معتقد به جدایی و استقلال همیشگی واقعیت از برداشت‌های بازیگران از خود و دیگران باشد (هیل، ۱۳۸۷: ۳۴). در همین راستا، رویکردهای تحلیل سیاست خارجی در بررسی رفتار خارجی دولت‌ها، به عوامل متعددی توجه دارند و از این‌رو، آن را چندعاملی می‌دانند. برخی از این عوامل، در سطح داخلی و برخی در سطح بین‌المللی قرار دارند. در عین حال این دو سطوح نیز خود به سطح‌های گوناگونی تقسیم می‌شود. یکی از رویکردهایی که در تحلیل سیاست خارجی کاربرد قابل ملاحظه‌ای دارد، رویکرد روانشناسی سیاسی است که معطوف به بررسی رفتار سیاسی است.

روانشناسی سیاسی در سیاست خارجی: بی‌تردید روانشناسی سیاسی به

عنوان شاخه‌ای از روانشناسی اجتماعی، علم سیاست را به داده‌های ارزشمندی مجهز و سیاست‌شناس را به بررسی رفتار سیاسی تشویق می‌نماید و ما را از بخش هشیار/ناهشیار و عوامل منطقی و غیرمنطقی رفتار بشر آگاه می‌سازد و آشکار می‌کند که انسان‌ها متأثر از چه عواملی رفتار می‌کنند. پژوهشگران سیاسی به کمک روانشناسی سیاسی، افکار عمومی و رفتارهای انتخابی را بررسی می‌کنند، نوسانات احتمالی را در انتخابات آینده پیش‌بینی می‌کنند، واکنش‌های احتمالی شهروندان را در قبال مسئله‌ای خاص برآورد می‌کنند، در باره احتمال موفقیت یا شکست

طرح‌های سیاسی که به اجرا گذاشته می‌شود، نظر می‌دهند و به طور کلی شناختی موثر از درون جامعه در اختیار سیاست‌گذاران می‌گذارند (آشتیانی، ۱۳۷۷: ۱۷). این حوزه، در صدد فهم و تحلیل زمینه‌های شخصیتی و محیطی و تاثیر و تاثرات هریک از آنها در بروز یا به تعلیق افتادن رفتاری خاص در انسان‌ها و امکان پیش‌بینی رفتارهای احتمالی در آینده است. در واقع ساختار کلی آن در ارتباط با آن چیزی است که وجوه روانشناختی سیاست نامیده می‌شود و حامل نگرشی خاص برای فهم موضوعات اصلی علوم سیاسی است (McGuire and Iyengar, 1993). آن چه در این جا اهمیت دارد، بحث درباره مفروضه‌هایی است که در بستر تلاش برای فهم ادراک سیاسی جا دارند. این مفروضه‌ها اساسا درباره سرچشمه‌های رفتار سیاسی هستند و به ویژه به کنش‌های انسان‌ها به شکل انفرادی و نیز در تعامل با دیگران که معطوف به تخصیص منافع یک واحد مثلا (گروه، کارگزار، سازمان، نهاد، دولت، نظام بین‌الملل) هستند، مربوط می‌شوند. به عبارت دیگر، رفتار سیاسی فردی مبتنی است بر اعتقادات فرد در این مورد که محیط سیاسی چگونه عمل می‌کند. اگر چه محدودیت‌های فیزیکی برای هر نوع کنشی وجود دارد، اکثر رفتارهای سیاسی تحت باورهای فردی در این مورد که فعالیت متناسب و سودمند برای یک واحد سیاسی خاص چیست، شکل می‌گیرند (Hodgkinson et all, 2004).

نقشه ادراکی و سیاست خارجی: هر کنشگری در نظام بین‌الملل، هویتی را برای خود تعریف نموده است که در رفتار خارجی خود با سایر کنشگران، آن را رعایت می‌نماید. همان‌طور که ملاحظه شد، انسان‌ها هر مدرکی را مطابق باورهای کنونی خود تفسیر می‌کنند و اطلاعات ناسازگار را نادیده می‌گیرند. به نظر جرویس این به معنای آن است که زمانی که یک سیاستمدار تصور خاصی از کشور دیگری در ذهن خود دارد، در مواجهه با اطلاعات متناقض بی‌شمار، این دیدگاه خود را حفظ می‌کند و توضیحات و قوانین کلی مورد قبول سیاستمدار نیز در مورد ارتباطات بین موقعیت‌ها و ویژگی‌های سایر دولت‌ها از یک طرف و نیت آنها در سیاست خارجی از طرف دیگر، بر تصور ذهنی سایر دولت‌ها که ما در

ذهن خود حفظ می‌کنیم، تاثیر می‌گذارد. بنابراین سیاستمدار غربی، دولتی را که فرد اقتدارطلبی در آن به قدرت برسد، نسبت به زمانی که فردی در حکومت دموکراسی با ثباتی به قدرت برسد، به عنوان دولت متجاوز می‌شناسد (هاوتن، ۱۳۹۳: ۲۳۶). از این رو مورگنتا می‌گوید دولتمردان بر مبنای منافع که به عنوان قدرت تعریف می‌شود، می‌اندیشند و عمل می‌کنند. این فرض به ما اجازه می‌دهد گام‌هایی را که دولتمردان در گذشته، حال و آینده - در صحنه سیاسی برداشته یا برمی‌دارند، دنبال و پیش‌بینی کنیم. هنگامی که رفتار دولتمردی را می‌نویسید، از پشت سر او آنها را می‌خوانیم، مکالمات او را با سایر دولتمردان استراق‌سمع می‌کنیم، اندیشه‌های او را می‌خوانیم و پیش‌بینی می‌کنیم. ما با تفکر بر اساس منافع که به عنوان قدرت تعریف می‌شود، اندیشه‌ها و کنش‌های او را شاید حتی بهتر از خود او یعنی بازیگر صحنه سیاسی می‌فهمیم (مورگنتا، ۱۳۷۹: ۱۰).

در همین راستا، در برهه‌ای (در دهه ۱۹۸۰) که رویکردهای پیرامونی روابط بین‌الملل مورد توجه ویژه قرار گرفتند، عامل ادراکی برای مدت زیادی مورد تاکید حیاتی تصمیم‌گیران سیاسی بوده است (Vinha, 2012: 6). این رویکرد نوین فرانظری بر این فرض قرار گرفته است که ادراک ما از جهان پیرونی بر اساس ساختار ذهنیت فاعل شناسا سازمان می‌یابد و این ساختار ذهنی است که به پژوهشگر امکان درک و تفسیر دنیای خارجی را می‌دهد (Mcgraw, 2000: 807). در واقع، واقع‌گرایان شاخه‌های مختلف نقش زیادی برای ادراک در تبیین روابط بین‌الملل قائل‌اند. از نمونه‌های کلاسیک، بررسی بونود مسکیتا است. او و همکارانش می‌پذیرند که "عدم قطعیت و اعتقادات ذهنی کنشگران از خصوصیات مهم فرایند گزینش هستند و عدم قطعیت باعث می‌شود تفاوت‌های موجود میان دریافت‌های ذهنی مختلف اهمیت محوری پیدا کنند." با وجود این، آنها به جای آن که بکوشند به ذهن رهبران راه پیدا کنند، برای ارزیابی ادراکات دولتمردان، یک متغیر نیابتی یا نقشه ادراکی یعنی دریافت‌های ذهنی مورد انتظار را ارزیابی می‌کنند. منظور آنها از دریافت‌های ذهنی و نقشه ادراکی مورد انتظار چیزی است که پژوهشگران انتظار دارند دریافت ذهنی دولتمردان باشد (یانگ و شافر، در دست انتشار: ۱۵).

همچنین فرض می‌کنیم که کل رفتار سیاسی از افرادی شروع می‌شود که اغلب از نظر سیاسی در درون گروه‌های کوچک، اجتماعات محلی، جوامع بزرگ و در نهایت نظام بین‌الملل قوام می‌یابند. این رفتار جمعی پویا است و به نوبه خود افرادی که واحد مربوطه را تشکیل می‌دهند و نیز رفتار آینده را تحت‌تاثیر قرار می‌دهد (یانگ و شافر، همان: ۱۶). بنابراین اگر به پیش‌بینی پدیده‌های سیاسی در مورد دولت آقای روحانی علاقه‌مند باشیم، باید هم زندگی عادی، تحصیلی و رفتار سیاسی آقای روحانی را بفهمیم و هم باورهای خاص (یعنی محتوای ادراکی) او را دریابیم و هم بفهمیم چگونه ایشان با آن باورها استدلال می‌کنند (یعنی فرایند ادراکی). به همین دلیل، با توجه به کاستی‌هایی که در سایر تحقیقات ادراکی وجود دارد، ترسیم نقشه ادراکی سعی دارد اصولاً تمرکز خود را به گفته‌های شخص در قلمرویی محدود معطوف کند (Curseu et all, 2010).

اکسلرود برای تسهیل فهم نقشه ادراکی پیشنهاد می‌کند ساختار اندیشه سیاست‌گذاران و پیوندهای میان اعتقادات آنها باید آشکار شود. کانون توجه خاص او زنجیره علیت بود. باورهای علی بدین خاطر در نقشه ادراکی (حسن روحانی) مورد تأکید قرار می‌گیرند که استنباط علی، نقش عمده‌ای در حل مشکل و تصمیم‌گیری سیاست‌مداران دارد. هنگامی که اشخاص با مشکلی روبرو می‌شوند با توجه به سابقه تحصیلی و سیاسی خود، به دنبال علت مشکل می‌گردند. هنگامی که به اقدامی می‌اندیشیم، پیامدهای احتمالی آن را از طریق حلقه‌های علیت تصور می‌کنیم (Septer et all, 2012). در این رویکرد، حلقه‌های بازخوران یک عامل مهم در تحلیل اهداف مورد مطالعه است که شامل دو بازخوران حلقه مثبت و حلقه منفی است که در اصل این حلقه منفی یک سیستم ثابت را به وجود می‌آورد ولی حلقه مثبت باعث تغییر در سیستم است. حتی در نقشه‌های ادراکی به وسیله متغیرها بخصوص متغیرهای مثبت، می‌توان ارزیابی مثبت از ارزش‌های متغیرها را درک کرد. هارت معتقد است مسئله مهم قابل تأکید در نقشه ادراکی، مسیر موازنه یا به عبارتی تصدیق این چنین مسیرهای موازی بین دو جفت متغیری است که دارای علامت یا نشانه‌های همسانی هستند (یانگ و

شافر، در دست انتشار: ۱۳).

با این وجود، به‌رغم وجود خوانش‌های متفاوتی از نقشه ادراکی، اما شکل اصلی نقشه ادراکی را می‌توان بر مبنای تئوری شخصی دانست (Eden and Ackermann, 2004). ادن برای تسهیل چنین فرایندی پیشنهاد کرد ساختار اندیشه و پیوندهای خصوصی و تحصیلی میان اعتقادات اشخاص باید آشکار شود. به عنوان نمونه، ممکن است نظامیان دولت اعتقاد داشته باشند که سرمایه‌گذاری بیشتر در تسلیحات اهمیت دولت را افزایش می‌دهد، اما ممکن است این اعتقاد را هم داشته باشند که تقویت بنیه نظامی، همسایگانی که تهدیدگر نیستند را تحریک کند. هدف از کاربرد نقشه ادراکی در این مورد آن است که این پیامدهای چندگانه برای سیاستگذار آشکار شود، تا آن که او بتواند روابط متقابل میان اعتقادات خود را ببیند و از آنچه که می‌تواند پیامدهای ناخواسته منفی تقویت بنیه تسلیحاتی باشد، اجتناب کند. در همین راستا، تدلوک مک‌گیر دو فرض کلیدی که هسته یا دستورالعمل رویکردهای ادراکی است را بیان می‌کند:

۱: دولت‌ها در محیط بین‌الملل به دلیل کسب اطلاعات پیچیده از نظام و عدم تطابق ورودی‌های نظام با اهداف - خواست‌های تصمیم‌گیرندگان، باعث تردید از استفاده اطلاعات متناقض می‌شوند.

۲: تصمیم‌گیری که به عنوان دولت عمل می‌کنند در مواقع استرس‌زا از حداقل ظرفیت‌ها برای حل کردن قضایا استفاده می‌کنند. کلید اصلی مفروضات تدلوک این است که با شناسایی رویکرد و نقشه ادراکی در مراکز تحقیقاتی، استراتژی ادراکی محیط تصمیم‌گیرنده را برای ساده‌سازی تصاویر و بازسازی محیط ادراکی برای تصمیم‌گیرندگان قابل درک نماید (Vinha, 2012: 7).

بنابراین رویه نقشه ادراکی دارای سه رکن کلیدی است: نخست، استخراج دیدگاه‌های متفاوت و عقیده‌های وضع شده در نقشه ادراکی به وسیله تحلیل محتوا؛ دوم، ترسیم افکار مشابه در شکل مختلط نقشه‌ها که با گردآوری انبوهی از نقشه‌های ادراکی که به وسیله تحلیل محتوا و نظر نهایی متخصصان صورت می‌گیرد؛ و سوم، استفاده نقشه‌های مختلط ادراکی برای زمینه‌های تحقیق در عرصه

سیاست و انتخاب‌های ممکن سیاسی (Eden and Ackermann, 2004: 4). هدف نقشه ادراکی این است که پیامدهای یک عمل سیاسی را بر عوامل گوناگون بررسی کند. در همه موارد نقشه‌های ادراکی ارائه شده میان مفاهیم سیاست‌گذاران مورد مطالعه، پیوند برقرار می‌کند. از نقشه ادراکی برای پیش‌بینی هم استفاده می‌شود به شرطی که درون‌نهاده‌های موقعیتی هم وارد نقشه ادراکی شود. این ابتکار در صورت کاربرد، استفاده از نقشه‌های ادراکی را از تحلیل صرفاً کیفی فراتر می‌برد (Van Esch et al, 2015). این مدل که پژوهشگران مذکور آن را مدل فرایند ادراکی می‌نامند، پنج مرحله دارد:

۱. مفاهیم کاربردی را تقویت کنید: مفاهیم موجود در وضعیت را با نظام باورها هماهنگ سازید و فهرستی از مفاهیم "پررنگ" تهیه کنید.
۲. به دنبال مقدمات باشید: همه علل مقدماتی مفاهیم پررنگ را بیابید و آنها را به فهرست مسیرهای انباشته اضافه کنید.
۳. به دنبال پیامدها باشید: مجموعه‌ای از مسیرهای سازگار را با نقشه‌ای که از مفاهیم پررنگ شروع می‌شود و به مفاهیم منتهی می‌شود بسازید، این مسیرها را نگه دارید و مرکزی‌ترین مسیر را بیابید، مسیرهایی را که با این مسیر ناسازگارند حذف کنید. مجموعه باقی مانده از مسیرها "تیین" مسئله سیاست‌گذاری است.
۴. به دنبال بدیل‌های سیاست‌گذاری باشید: همه مفاهیم سیاست‌گذارانه‌ای را که پیوند مستقیمی با این مسیر مرکزی دارند، پیدا کنید.
۵. یکی از بدیل‌های سیاست‌گذاری را انتخاب کنید: مفهوم سیاست‌گذارانه‌ای را که در مجموعه‌ای منظم از ارزش‌ها به حداکثر دستاورد منجر می‌شود، انتخاب کنید (Van esch et al, 2014: 40-50).

یانگ در مطالعه خود درباره جهان‌بینی، مدل فرایند ادراکی را تعدیل کرد تا تمرکز بر قوت پیوندهای موجود در نقشه ادراکی باشد. او بر آن است که هر قدر پیوند قوی‌تر باشد، اهمیت آن به عنوان راهنمایی برای نحوه استدلال بیشتر خواهد بود. روش‌هایی که برای نشان دادن نمایندگی سیستم عقیدتی در نقشه ادراکی یانگ استفاده شده هفت مرحله است که شامل چهار عنصر ساختاری و سه اقدام

است. چهار عنصر ساختاری قابل اندازه‌گیری عبارت‌اند از: (وابستگی) انعکاس مفهوم‌ها و روابط (به‌عنوان مثال: رابطه تحصیلات فردی با تصمیم‌گیری سیاسی هسته‌ای آقای روحانی) است که قابل حرکت در نقشه ادراکی هستند که اگر بتوان یک مفهوم را با آن تعریف کرد، سایر مفاهیم مانند پلی قابل انتقال هستند. (ارتباط و اتصال) چگونگی ارتباط بین مفاهیم را بیان می‌کند. اگر روابطی بین مفاهیم وجود داشته باشد، از علامت مثبت استفاده می‌شود. (اندازه) عاملی است هم برای تاکید و یادگیری بیشتر و هم تسهیل‌کننده ارتباط بین مفاهیم ادراکی با دیگر مفاهیمی که بیشتر این مفاهیم فاصله دوری با مفاهیم دیگر در نقشه ادراکی دارند. (برجستگی) هم نشان‌دهنده اصول ثابتی از اجزای عقیدتی در نقشه ادراکی است و هم انعکاس‌کننده مفاهیمی که ارتباط قوی با تجربیات در مورد موضوع مورد مطالعه را مورد تاکید قرار می‌دهند. برجستگی در نقشه ادراکی بسیار مهم است؛ زیرا نشان دهنده این است که آیا دلایل اشخاص همیشه قابل فهم است و نتایج یکسان از مفاهیم آنها وضع می‌شود؟ این ویژگی تماما نشان‌دهنده نوع شخصیت گذشته فرد و تحصیلات مرتبط با فعالیت سیاسی در نقشه ادراکی است. سه اقدام مقایسه‌ای عبارت‌اند از: مفاهیم مقایسه‌ای: هدف آنها کمک به این تحلیل است که چرا رفتار سیاسی ممکن است عوض شود و تاکید دارند که بایستی از حیطه‌های کیفی در تحقیق استفاده شود. هزینه تحول: نشان‌دهنده تغییرات در نقشه ادراکی، مقدار تغییرات بین دو نقشه ادراکی را اندازه‌گیری می‌کند. ناسازگاری: که باعث به وجود آمدن ویژگی متفاوتی در بین نقشه‌های ادراکی می‌شود (Young, 1996: 10).

مطالعه یانگ هم صرفاً برای آن طراحی شده بود که تعیین کند آیا پاسخ کارتر به تهاجم شوروی به افغانستان در سال ۱۹۸۰ را می‌شد براساس نقشه‌های ادراکی سخنرانی‌های عمومی او پیش‌بینی کرد یا خیر. از سخنان کارتر قبل از تهاجم امکان این پیش‌بینی وجود داشت که کارتر پاسخی قوی به تهاجم شوروی به یک دولت دارای حاکمیت نشان خواهد داد، اما نوع خاص آن نامعین بود. به نظر یانگ، نقشه ادراکی ابزاری ارزشمند برای فهمیدن این است که چگونه دیدگاه‌های اشخاص در محیط‌های بیرونی بر تصمیم‌گیری تاثیرگذار بوده است. ابزار موفقی برای بررسی

کردن بحران‌های تصمیم‌گیری و حتی ممکن است از آن به عنوان ابزار حمایت در مذاکرات و میانجیگری‌ها استفاده شود. پس هدف نقشه ادراکی توسعه دادن همه بخش‌های مناظرات یا استدلال‌ها نیست بلکه توسعه مدلی است که شایستگی کافی داشته باشد تا شیوه استراتژی یا بحث‌های سیاسی که قابل تحلیل فعالیت هوشمندانه باشد را بازنمایی کند (Wang et al, 2015: 75). با توجه به مباحث فوق، روش به کار بردن داده‌های خام برای برساختن نقشه‌های ادراکی دکتر روحانی، معمولاً زندگینامه اشخاص مرتبط با فعالیت‌های هسته‌ای، تحصیلات حقوقی مرتبط با فعالیت‌های فردی تاثیرگذار در تصمیمات سیاسی و متون اولیه اصلی مرتبط به ایشان هستند که از یادداشت‌های نشست‌ها یا سخنرانی‌های عمومی به دست می‌آید.

۲. نقشه ادراکی دکتر حسن روحانی

پس از شکل‌گیری جمهوری اسلامی ایران، هویت ایران که از آموزه‌های اسلامی و همچنین شعار انقلابی نشأت گرفته بود، در عرصه رفتار خارجی ظهور و بروز نمود. این هویت جدید تغییری بنیادین در رفتار ایران با سایر بازیگران ایجاد نمود و آنها را نیز در مواجهه با ایران، ملزم به در نظر گرفتن این هویت جدید کرد. در واقع هویت اسلامی - انقلابی در سال‌های مختلف با توجه به این که قدرت در ایران در دست چه کسانی بوده است، تعبیر مختلفی را داشته است؛ اما به طور کلی در بسیاری از موارد از ابتدای شکل‌گیری انقلاب تا به امروز، هویت اسلامی و انقلابی جمهوری اسلامی ایران باعث تداوم رفتار سیاست خارجی ایران شده است. این تداوم رفتار برگرفته از هویت خاص اسلامی - انقلابی، در موضوع هسته‌ای ایران نیز تاحدودی قابل مشاهده است. در این مدت بحران هسته‌ای و با توجه به فراز و نشیب‌ها و قطعنامه‌هایی که در شورای حکام علیه ایران صادر شده بود و با توجه به فشارهای متعددی که مخصوصاً از مجامع بین‌المللی بر ملت ایران وارد شده بود، با صلاحدید نظام جمهوری اسلامی ایران، دکتر روحانی به عنوان شخص اول هسته‌ای ایران برای مذاکرات و حل‌وفصل این بحران انتخاب شد.

روحانی در کتاب خود می‌نویسد: «مسائل هسته‌ای کاملاً با امنیت و منافع ملی ما گره خورده است و دستیابی به فناوری صلح‌آمیز هسته‌ای به منزله توسعه اقتصادی امنیتی کشور، در حال حاضر و بازی استراتژیک در آینده کشور است و تعدادی از کشورهای که با ماهیت این نظام مشکل دارند، در صدد هستند تا از هر بهانه واهی برای زیر سؤال بردن و تحت فشار قراردادن ایران استفاده کنند و اینک ما می‌خواهیم با تنش‌زدایی کردن مسئله هسته‌ای از طریق مجرای مذاکره دیپلماتیک و از طریق تبعیت از قوانین حقوقی تثبیت شده در معاهدات بین‌المللی، ضمن تأکید بر استفاده از فناوری صلح‌آمیز هسته‌ای، با روند عادی و دور از تنش در رفع امنیتی کردن و ایران‌هراسی که کشورهای مخالف این نظام ایجاد کرده‌اند بکوشیم» (روحانی، ۱۳۹۰: ۲۸-۲۷).

مفاهیم اصلی نقشه ادراکی: مبنای این پژوهش بر روانشناسی سیاسی و شناختی است. کنشگر مورد نظر (دکتر روحانی) مبتنی بر نظام باورهای خویش، به خود و دیگری (موضوع هسته‌ای) می‌نگرد، واکنش ایشان متأثر از شناخت اوست. مطابق با نظریه نقشه ادراکی ایشان، این نقشه متشکل از اجزای پراکنده از اطلاعات نیست، بلکه آن مجموعه‌ای منسجم از شناخت نسبت به موضوعات مختلف است که در کنار یکدیگر نظم به هم پیوسته‌ای یافته است. هر بازیگر هم منطبق با این نقشه، رفتار خارجی خود را تنظیم می‌کند (Castano et al, 2003: 45). بنابراین تلاش شده است تا الگوی این نظام اندیشه در سیاست خارجی ادراکی و نگرش حقوقی و سیاسی دکتر روحانی ادراک شود. بنابراین نقشه ادراکی و تحلیل محتوا در این پژوهش به کار گرفته شده است.

در همین راستا، داده‌های خام برای برساختن نقشه‌های ادراکی ایشان زندگی‌نامه سیاسی، تحصیلات حقوقی مرتبط با فعالیت سیاسی و متون اولیه اصلی هستند که از یادداشت‌ها، نشست‌ها یا سخنرانی‌های عمومی به دست می‌آیند. رویه‌های تحلیل محتوا که در نقشه‌های ادراکی ایشان به کار می‌روند، بر افعال تمرکز^(۲) دارند، زیرا روابط میان مفاهیم اصلی ایشان را رمزگذاری می‌کنند. در اصل، ما به دنبال ساخت آشنای فاعل - مفعول - فعل هستیم. در مواردی که

غرض از نقشه ادراکی ایشان تشخیص پیوندهای علی است، تمرکز بر ساخت‌های افعالی است که یک رابطه علی مثبت یا منفی را نشان می‌دهند. به عنوان نمونه، "دولت امریکا به دنبال نابودی ایران اسلامی است" به این شکل رمزگذاری می‌شود: دولت امریکا - نابودی ایران اسلامی. در این جا دولت امریکا فاعل است، علامت منفی (-) نشانگر رابطه علی منفی است و نابودی ایران اسلامی مفعول است. قواعد رمزگذاری شده بیانات ایشان برای چیزی فراتر از روابط صرفاً علی مانند آنچه در مورد جهان‌بینی دیده می‌شود، ارائه شده است. بیشتر از ۳۰ مورد روابط مختلف، چندین نوع مختلف از زمان فعل و ارزش‌های صدق و همچنین قواعدی برای ترکیب عبارات مشخص شده است. در این نظام، "دولت امریکا به دنبال نابودی ایران اسلامی است" تبدیل می‌شود به: دولت امریکا - ایران اسلامی موجود و حقیقی در حال حاضر را تهدید می‌کند و در این جا رابطه ظریف‌تر است و شامل این اطلاع‌رسانی است که این باور در حال حاضر صادق است. هنگامی که همه گزاره‌های معتبر در متن دکتر روحانی مشخص می‌شوند و به عنوان عبارات تشکیل‌دهنده داده‌ها رمزگذاری می‌شوند، باید با ارجاع متقاطع کاری کرد تا همه ارجاعات به یک مفهوم واحد در قالب یک نماد ترکیب شوند. رویه‌های جدید رمزگذاری فرایندی، به شکل یک پیکان ممتد نمایش داده می‌شود؛ اگرچه در آغاز نقشه ادراکی ایشان به نظر می‌رسد که این بازنمایی با نظام تا حدودی ناسازگار است، ولی می‌توان با تعریف یک نوع مفهوم فرایندی آن را به سهولت با جهان‌بینی نظام جمهوری اسلامی سازگار ساخت.

باورهای علی هم از این نظر در نقشه ادراکی دکتر روحانی مورد تأکید قرار گرفتند که استنباط علی نقشی عمده در حل مشکل و تصمیم‌گیری بحران هسته‌ای داشته است. هنگامی که اشخاص با مشکلی روبرو می‌شوند، با توجه به جهان‌بینی شخصی، تحصیلی و سیاسی گذشته به دنبال علت مشکل می‌گردند. هنگامی که به اقدامی می‌اندیشند، پیامدهای احتمالی آن را از طریق حلقه‌های علت تصور می‌کنند. نقشه ادراکی برای آن طرح شده است که روابط علی بیان شده میان مفاهیم (ایران هسته‌ای - اتحادیه اروپا - مخالفت امریکا با ایران هسته‌ای) را ترکیب

و مطرح سازد. از این رو، اگر تعیین شبکه پیوندهای موجود میان گزاره‌های علی در نظام اعتقادی دکتر روحانی امکان‌پذیر شود، به صورت تقریبی می‌توانیم زنجیره استدلالی را که ایشان احتمالاً در هر موقعیت خاصی مورد استفاده قرار می‌دهند، تجزیه و تحلیل کنیم. به این ترتیب، نقشه ادراکی دکتر روحانی در اصل به دو نوع رابطه علی می‌پردازد: (۱) علل مثبت یا مولد، (۲) علل منفی یا مانع. در همین راستا یکی از امتیازات نقشه ادراکی دکتر روحانی تمرکز آن بر روابط میان گزاره‌های مثبت خاص مانند (اروپا - ایران هسته‌ای) است. از آنجا که علیت مفهومی جهت‌دار است، تنها به یک جهت می‌رود، یعنی این واقعیت که A علت B است، متضمن آن نیست که B علت A باشد. شبکه‌ای مرکب از مفاهیمی که پیوند علی دارند، به طبقه‌ای از ساختارهای ریاضیاتی تعلق دارد که "نمودارهای جهت‌دار" نامیده می‌شود. این ساختارها راهی فشرده برای بازنمایی شبکه‌ای دکتر روحانی از مفاهیم و روابط علی است. برای دو مفهوم A و B می‌توان ماتریسی با یک ردیف و یک ستون برای هر مفهوم ساخت. برای هر جفت از مفاهیم، مدخل ماتریس (A و B) برای مفاهیمی که ارتباط مثبت دارند علامت (مثبت) و برای مفاهیمی که نسبت معکوس دارند علامت (منفی) و برای مفاهیم نامرتب (۰) گذاشت. این قالب تحلیل نقشه‌های ادراکی پیچیده دکتر روحانی را امکان‌پذیر و کارآمد می‌سازد (بنگرید به: Hart, 1997). از این رو هدف از بکارگیری علیت در تحلیل مسئله هسته‌ای ایران این است که راهکارهای متفاوت برای حل و فصل مسائل هسته‌ای روشن شود و از آنچه در آینده می‌تواند پیامد ناخواسته منفی باشد، اجتناب شود. تلاش مقاله این است که پیوندهای کارگزار (در اینجا روحانی) به شکلی که قابل رویت باشد، سازماندهی شود تا علت‌های رفتاری به هم پیوند زده شوند.

در این مقاله با کمک تحلیل محتوای زنجیروار از زندگینامه، کتاب، مقالات و چند مورد از سخنرانی‌های دکتر حسن روحانی: نهضت خدمت رسانی (۱۳۸۲)، خط قرمز فناوری سوخت (۱۳۸۳)، تدبیرهای ایران و امریکا (۱۳۸۴ الف)، رژیم عدم اشاعه (۱۳۸۴ ب)، فراسوی چالش‌های ایران و آژانس (۱۳۸۴ پ)، ثروت ملی

یا قدرت ملی (۱۳۸۵)، خاطرات دکتر روحانی نوشته شده (اشرفی) (۱۳۸۸)، چشم‌انداز خاورمیانه (۱۳۸۸)، رسانه گروهی و امنیت ملی (۱۳۸۷)، کتاب امنیت ملی و دیپلماسی هسته‌ای (۱۳۹۰)، مشروح سخنان دکتر روحانی در نشست خبری در باره موضوع توافق هسته‌ای (۱۳۹۲الف)، سخنان در دیدار با جمعی از روحانیون (۱۳۹۲ب)، سخنرانی در شصت و هشتمین مجمع عمومی سازمان ملل متحد (۱۳۹۲پ)، سخنرانی در اولین اجلاس مجمع عمومی سازمان ملل متحد درباره خلع سلاح هسته‌ای (۱۳۹۲ت)، سخنرانی در نشست وزاری خارجه جنبش عدم تعهد (۱۳۹۲ث)، سخنرانی در شصت و نهمین مجمع عمومی سازمان ملل متحد (۱۳۹۳)، سخنرانی مهم دکتر روحانی درباره توافق هسته‌ای (۱۳۹۴الف) و سخنرانی رئیس‌جمهور در مورد توافق هسته‌ای وین (۱۳۹۴ب) که در همین موضوع نوشته یا گفته شده است، نقشه ادراکی ایشان را در مورد پرونده هسته‌ای بررسی می‌شود.

از این رو با توجه به مباحث فوق از تحلیل محتوای^(۳) آثار حسن روحانی نتایج کمی زیر به دست می‌آید:^(۴) حفظ و دستیابی به فناوری صلح‌آمیز هسته‌ای (۱۵) منافع ملی: رفاه اقتصادی، اجتماعی (۱۰) اجماع داخلی (۸) دسیسه‌های دشمنان (۷) هوشیاری نظام ایران (۱۱) امنیت ملی (۹).

علامت مستطیل (نشان دهنده سیاست‌ها) علامت مربع (نشان دهنده اهداف) و علامت لوزی (نشان دهنده منفعت گران) و تلاش ما بر آن بوده است برای مفاهیمی که ارتباط معنا دارد (مثبت) و برای مفاهیمی که نسبت معکوس دارند (منفی) بکار ببریم

مفاهیم:^(۵) ۱. امنیتی کردن: مسائل هسته‌ای ایران از سوی امریکا برای حضور بیشتر در منطقه به دلایل ژئواستراتژیک و ژئوپلیتیک از جمله ذخایر عظیم گاز و نفت (bc).

۲: تاکید به اینکه تمام کشورهای شورای امنیت و حتی کشورهای بزرگ با توجه به ماهیت اسلامی این نظام، نمی‌خواهند ما توانایی تولید سوخت داشته باشیم (ck).

۳: محکوم کردن و در انزوا قرار دادن ایران در یک جنگ دیپلماتیک و بهانه قرار دادن مسائل هسته‌ای برای انتقام‌گیری از ماهیت این نظام به وسیله امریکا و حامیانش در منطقه (cd).

۴: تاکید به حل و فصل تمامی مسائل از طریق دیپلماتیک (با توجه به سابقه سیاسی و دیپلمات بودن ایشان) در چهارچوب معاهدات قانونی حقوقی (با توجه به تحصیلات مرتبط حقوقی) تصویب شده مورد قبول جامعه جهانی با همراهی اتحادیه اروپا (aw).

۵: دستیابی به سلاح هسته‌ای برای جمهوری اسلامی ایران نه تنها با مقررات بین‌المللی (سابقه حقوقی) بلکه با اصول اخلاقی حتی با اصول دین اسلام که اصل بر همزیستی مسالمت‌آمیز (سابقه دیپلماتیک) تاکید دارد، مغایر است (cg).
۶: فقط حل مسائل هسته‌ای نیست، ایجاد و فرستادن فناوری پیشرفته به داخل ایران، حذف موانع صادراتی وارداتی ایران به وسیله اتحادیه اروپا، ارتباط قوی با کشورهای جهانی در زمینه مسائل امنیتی منطقه‌ای (ad).

۷: آینده‌بینی در کسب فناوری هسته‌ای برای تامین منابع مورد نیاز کشور بعد از اتمام نفت، گاز و حتی استفاده بیشتر از فناوری هسته‌ای به معنای حضور استراتژیک بیشتر ایران در بازی آینده نفت و تعامل پایدار با جهانیان مخصوصا کشورهای عضو اتحادیه اروپا است (bs).

۸: حل کردن مسئله هسته‌ای ایران به صورت بین‌المللی با کمترین هزینه ریسک البته با پیچیدگی‌های دیپلماتیک و سیاسی با اتحادیه اروپا (az).

۹: خوش‌بینی بیشتر نسبت به اروپا تا امریکا؛ زیرا اروپا که به دنبال دادوستد اقتصادی و تامین منافع خود است، می‌خواهد با ایران رابطه داشته باشد، ولی امریکا با بزرگ جلوه دادن مسائل هسته‌ای، می‌خواهد تمام مسائل پیش‌رو این سه دهه با ایران را با ارجاع این پرونده به شورای امنیت جبران کند (de).

۱۰: اروپا تا حدودی به دنبال کسب یک هویت مستقل بعد از ۱۱ سپتامبر است، تا بتواند منافع خود را در خاورمیانه دنبال کند و ایران به عنوان تنها کشور مستقل در زمینه انرژی در منطقه را به سوی خود جذب کند (ba).

۱۱: حل مسائل هسته‌ای ایران با رویکرد بسیار سریع و حداکثر ظرف چند ماه البته با توافق طرفین و عملکرد دو جانبه مخصوصاً با اروپا و سپس امریکا (ac).

۱۲: استفاده از رویکرد دیپلماتیک برای نرفتن پرونده ایران به شورای امنیت (خرید زمان) و بعد از سال ۱۳۹۲، بازگرداندن و بی‌اثر کردن قطعنامه‌های صادر شده از طرف شورای امنیت نسبت به پرونده هسته‌ای، برای بازسازی ساختار اقتصادی امنیتی کشور از طریق جلسات متعدد با کشورهای اتحادیه اروپا، امریکا و راستی‌آزمایی‌های مختلف (ae).

۱۳: تاکید به مذاکرات بر طبق معاهدات قانونی (شخصیت حقوقی ایشان)، مصوب شده مورد اجماع نظام بین‌الملل (زیرا حتی با شکست مذاکرات، حقانیت ما در مجامع بین‌المللی ثابت می‌شود) (bd).

۱۴: در هم تنیدگی افکار عمومی، امنیت و حتی اقتصاد کشور به مسائل هسته‌ای است؛ زیرا با هر قطعنامه‌ای یا عدم قطعنامه‌ای یک نوسان در کشور ما ایجاد می‌شود (ap).

۱۵: حل مسائل هسته‌ای مساوی شده با تامین منافع ملی و حتی منافع اتحادیه اروپا و دفع تهدیدات احتمالی دشمنان ایران در جهان و منطقه (ab).

۱۶: هدف ایران در تمام مسائل در این سه دهه حتی مسائل هسته‌ای، اعتمادزایی و تنش‌زدایی از طریق دیپلماتیک (شخصیت و تجربه سیاسی) است که کشورهایی مثل امریکا و اسرائیل شدیداً از این رویکرد متعجب شده‌اند (bn).

۱۷: مقصود از به دست آوردن فناوری هسته‌ای در کل این نظام اسلامی، همیشه فناوری صلح‌آمیز هسته‌ای است (ag).

۱۸: استفاده از انرژی هسته‌ای از دیدگاه ایشان، مولفه اصلی رشد، توسعه کشور و رفاه مردم است (aa).

۱۹: سه وجه فعالیت دیپلماتیک با اتحادیه اروپا، فعالیت حقوقی، تعامل و فرصت‌سازی برای تکمیل فرایند هسته‌ای، باعث تبدیل بحران به فرصت شده است (ar).

۲۰: حفظ اسرار نظام {مخصوصا ماهیت موشکی کشور} عزت و اقتدار کشور به همراه جلوگیری از امنیتی کردن فضای ایران در مجامع بین‌المللی، از اهداف حقوقی سیاسی (تجلی شخصیت حقوقی و دیپلماتیک دکتر روحانی) این مذاکرات در این دوره بوده است (bb).

۲۱: تاکید حسن روحانی بر اینکه تصمیم‌گیری‌ها در مورد مسئله هسته‌ای، به‌عنوان تصمیم‌گیری‌های نظام جمهوری اسلامی ایران و با هماهنگی تمام ارگان‌های نظارتی و زیرنظر مقام معظم رهبری انجام شده است (bu).

۲۲: لزوم اجماع همبستگی داخلی، تعامل، صبر و تلقی تمام گروه‌ها و جناح‌ها به تفسیر این موضوع به‌عنوان ارکان پیشرفت نظام جمهوری اسلامی ایران (bw).

۲۳: قبولاندن این موضوع به اتحادیه اروپا و امریکا که حل و فصل مسئله هسته‌ای ایران به‌عنوان زمینه استحکام بخشی برای ایجاد صلح و ثبات در منطقه و جهان است؛ زیرا تمام مسائل منطقه و جهان از حوزه انرژی تا مسائل مذهبی و قومیت‌ها تا حدودی به ایران گره خورده است و می‌تواند به‌عنوان یک نقش میانجی هم برای ایجاد ثبات در منطقه و هم ایجاد تنش آشوب در خاورمیانه استفاده کند (yu).

۲۴: کمک‌گیری از سایر کشورهایی که یا در فرایند دستیابی به فناوری صلح‌آمیز هستند یا دولت‌هایی که با دستیابی به این فناوری با مشارکت منطقی با جامعه جهانی توانستند اعتماد بین‌المللی را کسب کنند (FD).

نکات: نقشه ادراکی دکتر روحانی بیانگر "۸ راهبرد یا سیاست، ۱۷ هدف و ۳ استفاده کنندگان مسائل هسته‌ای است".

۱: قابل ذکر اینکه اشخاص دارای شغل سیاسی بالاتر به کمتر از متغیر پیرامونی یا حاشیه‌ای استفاده می‌کنند.

۲: دلیل اینکه از رویکرد منفی استفاده کرده‌ایم این است که این اهداف سیاست‌ها در بخشی به ضرر ایران و به سود مخالفان نظام است (bc).^(۶)

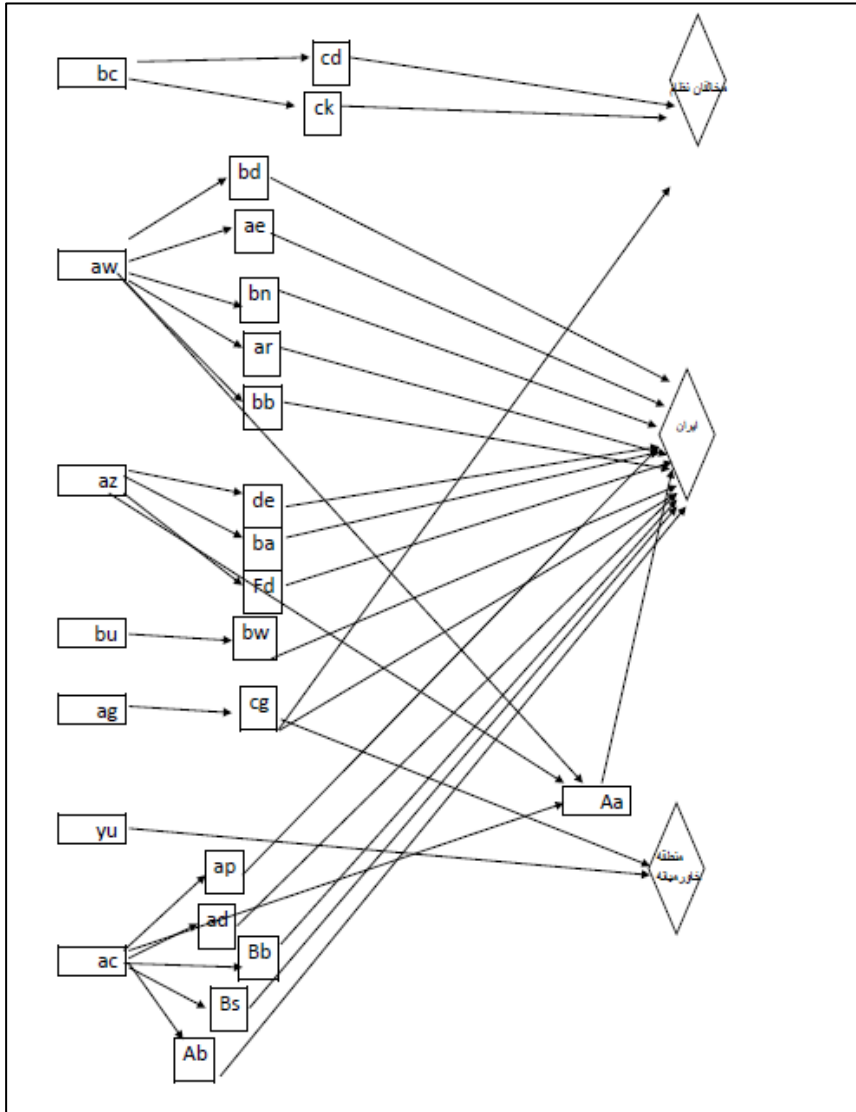
۳: بررسی نقشه ادراکی دکتر روحانی نشان دهنده غلبه رویکرد حقوقی و

دیپلماتیک ایشان (که برگرفته از سوابق تحصیلی و سیاسی)، راجع به حل مسائل هسته‌ای ایران بوده است.

با توجه به تحقیقات در نقشه ادراکی، آنچه مشاهده می‌شود این است که دکتر روحانی شدیداً به دنبال حل سریع موضوع هسته‌ای کشور در نوشته‌ها و سخنان خود است (ac)؛ زیرا مسائل هسته‌ای شدیداً با تمام جوانب زندگی آینده ملت ایران رقم خورده است و به دلیل بحران به وجود آمده در مجامع جهانی علیه ایران و ضربه مهلک اقتصادی که از تحریم‌ها بر ملت ایران وارد شده است، دکتر روحانی درصدد آن است تا با مذاکرات دیپلماتیک، در چهارچوب قواعد بین‌المللی حقوقی مخصوصاً با اتحادیه اروپا (تاکید بر ۳ عامل اتحادیه اروپا، سابقه دیپلماتیک و سابقه تحصیلی حقوقی)، ضمن فرصت رشد سرمایه‌گذاری و ورود فناوری پیشرفته به کشور، از تهدیدهای واهی که کشورهای مخالف نظام علیه ما راه انداخته‌اند نجات پیدا کنیم (bc: ad: aw: ap).

تاکید فراوان به اینکه فناوری صلح‌آمیز هسته‌ای در آینده و تعامل متناسب با کشورهای جهان از جمله اتحادیه اروپا و بعد امریکا، یکی از عوامل رشد توسعه کشور است و نظام اسلامی شدیداً به دنبال دستیابی به این انرژی صلح‌آمیز است؛ زیرا منافع کشور را حتی بعد از پایان منابع تجدیدناپذیر تامین می‌کند (aa).

نقشه ادراکی دکتر حسن روحانی نسبت به مسائل هسته‌ای

منبع: نویسندگان

نتیجه‌گیری

اگرچه زمانی برای مطالعه به اصطلاح علمی سیاست خارجی صرفاً پدیده‌های عینی فراگیر مورد توجه دانشگاهیان قرار می‌گرفت، امروزه در عمل روشن شده

است که گریزی از درک شناخت‌های خاص بازیگران خاص برای فهم پدیده‌های مشخص در تحلیل سیاست خارجی نیست. از این رو در دهه‌های اخیر نظریه‌ها، روش‌ها و ابزارهای روانشناسی شناخت و روانشناسی شناختی با اقبال در محافل دانشگاهی روبرو شده‌اند. نقشه ادراکی هم یکی از ابزارهای مقبول در روانشناسی سیاسی است که از سوی اکسلرود طراحی شده است. چشم‌انداز نقشه ادراکی در حال حاضر بهتر از سال‌های گذشته است. اعتبار نظری جدیدی برای تحقیقات و نیز ابزارهای جدیدی که با صورت‌بندی اولیه و تغییرات جاری سازگارند، وجود دارد. علاوه بر این، روانشناسی ادراکی معاصر مدل شبکه‌ای حافظه را که نقشه ادراکی تجسم آن است، تقویت می‌کند. این تحولات جدید نیروی محرکی برای مطالعاتی هستند که تعمداً برای ارزیابی توانمندی‌های این رویکرد در پیش‌بینی آینده ساخته می‌شوند. دو مانع باقی می‌ماند: (۱) سرشت زمان‌بر تحلیل محتوا که باید برای تهیه نقشه ادراکی صورت گیرد و (۲) فقدان ابزار دقیق برای تحلیل نقشه‌های ادراکی بزرگ. راه‌های نوین تولید نقشه‌های ادراکی اطلاعات زیادی می‌گیرند، اما خود داده‌ها منبع مشکلات تحلیلی هستند. می‌توانیم بر این موانع فائق آییم به شرطی که بخواهیم گستره تحلیلی نقشه اشتراکی را از مطالعه وضعیت‌های محدود پس از وقوع آنها فراتر ببریم. امتیاز این ابزار این است که تلاش دارد با انتزاع باورهای خاص یک بازیگر، نظام باورهای او را به شکلی ساختارمند بازسازی کند و بدین ترتیب معنای رفتارهای آن بازیگر را بیابد. برای درک عملکرد حسن روحانی به عنوان رئیس‌جمهور و مسئول پرونده هسته‌ای ایران، از نقشه ادراکی بهره برده‌ایم. براین اساس معلوم شد که با توجه به تحصیلات فقهی - حقوقی و سوابق دیپلماتیک، پایبندی به حل و فصل مسائل بین‌المللی از طریق صلح‌آمیز و در چهارچوب نهادهای حاکم در نظام بین‌الملل که مشروعیت لازم را برای بررسی موضوعات جهانی دارند و ارائه دلیل با توجه به عقلانیت جهانی، برای وی مقبول است. دلایل ما برای بیان و تاکید بر شخصیت حقوقی و دیپلماتیک و خوش‌بینی به اتحادیه اروپای ایشان این است که در عمل و با توجه به تجربیات گذشته دیپلماتیک بیان شده در صفحات گذشته و

تحصیلات حقوقی عالی، برای پرونده هسته‌ای (۱۳۹۴-۱۳۹۲)، نگاه مثبت‌تری به اتحادیه اروپا دارد؛ زیرا از نظر ایشان، اتحادیه با بحران‌های جدی اقتصادی، سیاسی و هویتی درگیر است و در مجموع میل کمتری به سلطه جهانی در حال حاضر دارند. بنابراین حل و فصل مسالمت‌آمیز پرونده هسته‌ای ایران برای آینده آنها مفیدتر است. بنابراین سعی او آن بوده است که راه اروپا را از امریکا جدا کند و منافع حل و فصل مسالمت‌آمیز پرونده هسته‌ای ایران را به سرنوشت اروپا گره بزند تا بدین ترتیب امکان افزایش قدرت ایران برای چانه‌زنی با ایالات متحده امریکا بالاتر رود. در پایان و با تاکید بر بیانات شفاهی و مکتوب بررسی شده، استدلال‌ورزی و توجیه عقلانی و مقبول و مطلوب موضع ایران آموزه‌ای است که او به خوبی از درون تحصیلات فقهی- حقوقی و تجربه دیپلماتیک خویش فراگرفته است و او را به سوی رویکرد نهادگرایی در سیاست خارجی سوق داده است.

یادداشت‌ها:

۱. برای فهم و تشریح کامل مسائل پیش آمده هسته ای در دولت اصلاحات بنگرید به: روحانی، حسن (۱۳۹۰)، "امنیت ملی و دیپلماسی هسته ای"، تهران: مرکز تحقیقات استراتژیک.
۲. برای مطالعه دقیق در مورد افعال بنگرید به (walker, 2006).
۳. مبنای تحلیل محتوا، دفعات تکرار شده مفاهیم مهم مرتبط به بحران هسته‌ای در بیانات آقای روحانی در سخنرانی‌ها، مقالات و کتاب مکتوب شده است.
۴. برای مطالعه بیشتر در مورد نقشه ادراکی مراجعه شود به: (McGraw, 2000)
۵. تمامی مفاهیم برگرفته در گزاره‌ها و نقشه ادراکی از تحلیل محتوا کتاب، مقالات و بیانات گفته شده دکتر روحانی است.
۶. به نظر رابرت جرویس: افراد مخالف زیان هستند، زیرا زیان بیش از منفعت خود را نشان می‌دهد. به عنوان مثال، میزان ناراحتی ما از دست دادن ده دلار، بیشتر از خوشحالی ما در قبال کسب ده دلار سود است، [...] بیش از امید به کسب سود، خیال زیان است که در ذهن بازیگران قوت گرفته، به آنها نیرو داده و آنها را تحریک می‌کند که این امر باعث تلاش‌های زیاد (و اغلب گمراه کننده‌ای) می‌شود که معمولاً به زیان بیشتری منجر می‌شود (هاوتن، ۱۳۹۳: ۲۴۱).

منابع

الف) فارسی

- آشتیانی فتحی، علی. ۱۳۷۷. *مقدمه‌ای بر روانشناسی سیاسی*، تهران: موسسه انتشارات بعثت.
- امیدی، علی و مردای فر، سعیده. ۱۳۹۳. *برسازی امنیتی فعالیت هسته‌ای ایران، فصلنامه سیاست جهانی*، دوره دوم، شماره چهارم.
- آران، امون و آلدن، کریس. ۱۳۹۳. *رویکردهای جدید در تحلیل سیاست خارجی*، ترجمه: امیر نیاکویی و دیگران، تهران: میزان.
- بصیری، محمدعلی و قاسمی، مصطفی. ۱۳۸۶. «مواضع اتحادیه اروپا و امریکا در برنامه هسته‌ای ایران»، *اطلاعات سیاسی و اقتصادی*، شماره ۱۰۴-۱۰۹.
- دهقانی فیروزآبادی، سیدجلال و عطایی، مهدی. ۱۳۹۳. «گفتمان هسته‌ای دولت یازدهم»، *فصلنامه مطالعات راهبردی*، سال هفدهم، شماره اول.
- روحانی، حسن. ۱۳۸۲. «نهضت خدمت‌رسانی از شعار تا کردار»، (سخنرانی آقای روحانی در سمینار ائمه جمعه سراسر کشور)، *پایگاه اطلاع رسانی حجت الاسلام والمسلمین حسن روحانی*.
- ۱۳۸۳. «خط قرمز، فناوری سوخت با رویکرد تعامل موثر پیش می‌رویم»، (مصاحبه مطبوعاتی و رادیو تلویزیونی)، *پایگاه اطلاع رسانی حجت الاسلام والمسلمین حسن روحانی*.
- ۱۳۸۴. الف)، «تدبیرهای ایران، توان آینده‌نگری را از امریکایی‌ها گرفت»، (سخنرانی آقای روحانی در جمع نخبگان مشهد مقدس)، *پایگاه اطلاع رسانی حجت الاسلام والمسلمین حسن روحانی*.
- ۱۳۸۴. ب)، «پابندی ما به رژیم‌های عدم اشاعه از موضع باورمندی ماست»، (سخنرانی آقای روحانی در آیین گشایش کنفرانس بین‌المللی فناوری هسته‌ای)، *پایگاه اطلاع رسانی حجت الاسلام والمسلمین حسن روحانی*.
- ۱۳۸۴. ج)، «فراسوی چالش‌های ایران و آژانس در پرونده هسته‌ای»، (سخنرانی آقای روحانی در جمع اعضای شورای عالی فرهنگی)، *پایگاه اطلاع رسانی*

حجت الاسلام والمسلمین حسن روحانی.

----- (د. ۱۳۸۴)، «همستگی ملی و مشارکت عمومی»، (سخنان آقای روحانی در جمع ائمه سراسر کشور)، پایگاه اطلاع رسانی حجت الاسلام والمسلمین حسن روحانی.

----- ۱۳۸۵. «ثروت ملی یا قدرت ملی: اولویت کدام است»، (سخنرانی آقای روحانی در آیین گشایش همایش راهبرد بهره‌برداری از ذخایر گازی کشور)، پایگاه اطلاع رسانی حجت الاسلام والمسلمین حسن روحانی.

----- ۱۳۸۸. «چشم‌انداز خاورمیانه: تداوم نگاه غرب، نگاهی جدید»، فصلنامه راهبرد، سال هجدهم، شماره ۵۲، پاییز ۱۳۸۸، صص: ۷ تا ۳۱.

----- ۱۳۸۹. «سیاست خارجی و آینده نفت و گاز کشور»، فصلنامه روابط خارجی، سال دوم، شماره سوم، پاییز ۱۳۸۹، صص: ۳۷-۷.

----- ۱۳۹۰. «امنیت ملی و دیپلماسی هسته‌ای، تهران: مرکز تحقیقات استراتژیک.

----- (الف ۱۳۹۲)، «سخنرانی در جمع خبرنگاران»، قابل دسترسی در:

<http://www.bartarinha.ir/fa/news/224106>

----- (ب ۱۳۹۲)، «سخنان در دیدار با جمعی از روحانیون»، پایگاه اطلاع رسانی حجت الاسلام والمسلمین حسن روحانی.

----- (پ ۱۳۹۲)، «سخنرانی در شصت و هشتمین مجمع عمومی سازمان ملل متحد»، قابل دسترسی در: <http://www.president.ir/fa/71572>

----- (ت ۱۳۹۲)، «سخنرانی در اولین اجلاس مجمع عمومی سازمان ملل متحد درباره خلع سلاح هسته‌ای»، قابل دسترسی در:

<http://www.president.ir/fa/71823>

----- (ث ۱۳۹۲)، «سخنرانی در نشست وزرای خارجه جنبش عدم تعهد»، قابل دسترس در: <http://www.president.ir/fa/71934>

----- (۱۳۹۳)، «سخنرانی در شصت و نهمین مجمع عمومی سازمان ملل متحد»، قابل دسترسی در: <http://www.president.ir/fa/71572>

----- (الف ۱۳۹۴)، «سخنرانی مهم در مورد توافق هسته‌ای»، آذر ماه، قابل دسترسی در: http://www.rouhani.ir/event.php?event_id=194

----- (ب ۱۳۹۴)، «سخنرانی در مورد توافق هسته‌ای وین»، دی ماه، قابل دسترسی در: <http://www.binanews.ir/news82926.html>

کیوان حسینی، سیداصغر و محمدزادگان، فاطمه. ۱۳۹۲. «توازن طلبی نرم اروپایی با امریکا در پرونده هسته‌ای ایران»، فصلنامه پژوهش‌های روابط بین‌الملل، دوره نخست، شماره یازدهم.

مورگنتا، هانس. ۱۳۷۹. سیاست میان‌ملت‌ها، تلاش در راه قدرت و صلح، ترجمه حمیرا مشیرزاده، تهران: وزارت امور خارجه.

هاوتن، پاتریک. ۱۳۹۳. روانشناسی سیاسی (موقعیت‌ها، افراد و مصادیق)، ترجمه: علی

اشرف نظری و شهرزاد مفتوح، تهران: انتشارات قومس.
هیل، کریستوفر. ۱۳۸۷. ماهیت متحول سیاست خارجی، ترجمه: علیرضا طیب و وحید
بزرگی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
یانگ، مایکل و شیفر، مارک (در حال انتشار)، راه‌های ارزیابی ادراک در روابط
بین‌الملل، ترجمه: حمیرا مشیرزاده.

ب) انگلیسی

- Castano, Emanuele, et al. 2003. "The Perception of the Other in International Relations: Evidence for the Polarizing Effect of Entitativity". **Political Psychology**, Vol 24. No3.
- Curseu, P.L., Schalk, M.J. & Schruijer, S.G. 2010. The Use of Cognitive Mapping in Eliciting and Evaluating Group Cognitions. **Journal of Applied Social Psychology**, 40(5), 1258-1291.
- Eden, Collin and Fran Ackermann. 2004. Cognitive Mapping Expert Views for Policy Analysis in the Public Sector. *European Journal of Operational Research*. Vol. 152. No. 3.
- Hodgkinson, G. P., Maule, A. J., & Bown, N. J. 2004. Causal Cognitive Mapping in the Organizational Strategy Field: A Comparison of Alternative Elicitation Procedures. **Organizational Research Methods**, 7(1), 3-26.
- Hart, Jeffery. A. 1997. Cognitive Map of Three Latin American Policy Makers. **World Politics**, Cambridge University Press. Vol. 30, No. 1.
- McGraw, Kathleen M. 2000. Contributions of the Cognitive Approach to Political Psychology, **Political Psychology**, Vol. 21, No. 4, pp. 805-832.
- Mcguire, William and S. Iyengar. 1993. **Exploration in Political Psychology**. Durham: Duke University Press.
- Reuters. Mar 14, 2008. Timeline: Political Events since Iran's Revolution, **Reuters**, available at: <http://www.reuters.com/article/2008/03/14/us-iran-election-events-idUSBLA42306720080314>.
- Septer, T. J., Dijkstra, J., & Stokman, F. N. 2012. Detecting and Measuring Crucial Differences between Cognitive Maps. **Rationality and Society**, 24(4), 383-407.
- Van Esch, F.A.W.J. & Joosen, M.C. 2015. **Representing the People? A Comparison of the European Views of Dutch Political Leaders and Their Citizens**. Paper Presented at the 65th Annual International

Conference, 30th March - 1st April 2015, Sheffield.

Van Esch, F.A.W.J., Steenman, S.C., Bakker, W.E., Snellens, J.A. (2014).

Beyond 'For or Against' Introducing Cognitive Mapping as a Method to Reveal the Narrative behind Peoples' Perceptions.

Paper presented at the Conference In Search of European Political Union, Utrecht University, 19-21 June 2014.

Vinha, Luis da. 2012. "Charting geographic mental maps in foreign policy analysis: A literature review", **Human Geographies – Journal of Studies and Research in Human Geography**. Vol. 6. No. 1.

Wang, M. M., & Laukkanen, M. 2015. **Comparative Causal Mapping: The CMAP3 Method**. Ashgate Publishing, Ltd.

Young, Michael. 1996. "Cognitive Mapping Meets Semantic Networks", **Journal of Conflict Resolution**. Vol. 40. No. 3.

Archive of SID

